

**BOTA ISLAME DHE SFIDAT ME TË CILAT
BALLAFAQOHEN MUSLIMANËT
(dimensione politike)**

Hyrje

S'do mend se Bota Islame në veçanti dhe muslimanët në përgjithësi ballafaqohen me probleme të llojeve të ndryshme. Disa prej tyre vijnë si rrjedhojë e projekteve dhe skenareve të jashtme e disa të tjera burojnë nga ambienti i brendshëm. Por, ka edhe të atilla që burojnë nga ambienti ndërkombtar. Në mënyrë që të njihemi sa më mirë me projektet e jashtme e shohim të udhës që të ndalemi te nocionet gjeografike si: Lindja e Mesme dhe Mesdheu, kurse sa i përket ambientit ndërkombtar, do të ndalemi te ndryshimet e mëdha që ndodhën në arenën botërore. Në fund sa i përket ambientit të brendshëm do të ndalemi te vakumi apo tek ajo shprazëtirë që në realitet tashmë është formuar mes muslimanëve dhe Islamit.

Që të jemi sa më të qartë dhe sa më të kuptueshëm do të përqëndrohemi në këto dimensione:

Nocionet gjeografike: Bota Islame, Lindja e Mesme dhe Mesdheu apo Mediterani.

Ndryshimet e mëdha që ndodhën në arenën botërore.

Raporti musliman-Islam, dhe

Ardhmëria e Botës Islame

NOCIONET GJEOGRAFIKE: BOTA ISLAME, LINDJA E MESME DHE MESDHEU APO MEDITERANI

1. Bota islame

Nëse ia hedhim një shikim hartës së botës shohim se aty zë vend një blok bukur i madh që njihet me emrin Bota Islame. Sa i përket përcaktimit të kësaj bote dhe shpërndarjes së muslimanëve në të hasim në vështirësi të mëdha, gjë që e vështirëson edhe njohjen e numërit të përgjithshëm të muslimanëve në botë. Kjo është rrjedhojë e statistikave të zbehta nëpër shumë shtete, mungesës së regjistrimeve dhe moskujdesit të disa shteteve për numërin e muslimanëve apo përkatësinë fetare të banorëve të tyre. Në anën tjetër, po ashtu kriteret për përcaktimin e shteteve islame nuk janë aq të përshtatshme, sepse këtu gjejmë shumë mangësi.¹

Bota Islame në hartën e botës shtrihet prej Oqeanit Atlantik te brigjet e Afrikës Veriore e deri tek ishujt më të largët të Indonezisë në Oqeanin e Qetë, ndërmjet paraleleve 52 gradë në jug dhe 55 gradë në veri. Kjo botë ka një sipërfaqe prej 31 milionë kilometra katrorë, përafërsisht 22% të sipërfaqes tokësore të botës që do të thotë sa 3 herë Evropa apo sa ish-Bashkimi Sovjetik dhe Shtetet e Bashkuara të Amerikës së bashku. Bota Islame ka një pozitë shumë të volitëshme e të rëndësishme automobilistike, hekurudhore, detare dhe ajrore, që lidhin Perendimin me Lindjen në të dy oqeanet, atë Atlantik dhe të Qetë. Kjo botë luan rol të rëndësishëm edhe në lëmenj të tjera, si në ato ekonomike, politike, të qytetritmit etj. Është vatër e qytetërimeve, djep i shpalljeve, vendkalim i rëndësishëm ndërkombtar, arenë e konflikteve mes fuqive të mëdha, treg i përshtatshëm për të cilin konkurojnë fuqitë e mëdha ekonomike dhe vend ku zhvillohen ngjarje të rëndësishme botërore.

Rëndësia e madhe e kësaj bote ngjalli ambicjet e shumë fuqive të mëdha për ta pushtuar këtë hapsirë si në të kaluarën, ashtu

¹ Dr. M u h a m m e d S u b h i A b d u -l -H a k i m, *Dirasat fi Xhugrafije-l- Alemi-l-Islamij*, Ma'hadu-d-Dirasati-l-Islamije, Daru-sh-Shebab Li et-Tibaa, Kajro, 1992, f. 7-24.

edhe sot e kësaj dite. Kështu gjatë historisë shihet se kësaj bote ia mësyen ashurianët, persianët, Leka i Madh kah shekulli i katërt para erës së re, romakët në shekullin e dytë para erës së re. Në mesjetë ia mësyen mongolët, kah fundi i saj osmanët dhe pas shkatërrimit të shtetit osman, pas Luftes së Parë Botërore, këtë e ndanë shtetet kolonialiste evropiane si Britania e Madhe, Franca, Holanda, Spanja, Italia etj. Kurse pas Luftës së Dytë Botërore, për shkak të rezervave të mëdha të naftës, filluan ambicjet mes dy blloqeve të mëdha atij perëndimor nën udhëheqjen e Shteteve të Bashkuara dhe atij lindor nën udhëheqjen e Bashkimit Sovjetik.²

Kohëve të fundit po ndiqet një praktikë tjetër dhe shkohet nga ajo që përdorimi i nocionit Bota Islame të kufizohet vetëm në aspektin fetar, kurse në aspektin politik dhe atë ekonomik ofrohen nocione tjera, si Lindja e Mesme dhe Mesdheu.

2. Lindja e Mesme

Sipas disa studimeve, nocionin Lindja e Mesme për herë të parë filloi ta përdorë zyra britanike në Indi aty diku kah gjysma e shekullit nëntëmbëdhjetë. Mirëpo, përhapjen e tij e bëri strategu Alfred Mahan në artikullin e tij që e shkroi në shtator të vitit 1902 me titull “Gjiri Persik dhe marrëdhëniet ndërkombtare”.³ Megjithëse autori në këtë artikull nuk përcaktoi regjionin porse e la ashtu që të kuptohet si regjion mes Lindjes së Afërt dhe Lindjes së Largët.⁴

² Po aty. f. 25-38.

³ A l a A b d u -l-V e h a b, *Esh-Sharku-l-Evsatu-l-Xhedijd* – Sijnariju el-Hejmene el-Israilije”, Sejna lin-Neshr, Kajro (bot. i parë), 1995. f. 52-53.

⁴ Lindja e Afërt dhe Lindja e Largët përdoreshin nga Britania e Madhe si regjione gjatë rrugës për te kolonitë e saj në Indi.

Lindja e Afërt konsiderohet ajo zone, e cila është afër për Evropën Perendimore, për nga ana gjeografike përfshinë anën perendimore të Turqisë, Bullgarinë, Moldavinë, Greqinë, Maqedoninë, Shqipërinë, Bosnjë e Hercegovinën, Rumani-në dhe Hungarinë.

Kurse, Lindja e Largët është një rajon që gjendet në lindje dhe jug të Azisë. Për nga ana gjeografike përfshinë Indinë, Mongolinë, Siberinë Lindore, Azinë Jugli-ndore, Japoninë, Australinë dhe Zelandën e Re. Ala Abdu-l-Vehab, vep. e cit. f. 53.

Përdorimi i këtij nocioni erdhi në një kohë kur tashmë kishte lindur ideja për themelimin e shtetit izraelit. Kështu ky nocion filloi dalëngadalë të përdoret sa më shpesh nëpër fjalime politike dhe mandej filloi të depërtojë edhe nëpër punime shkencore të nivelit më të lartë. Më vonë filloi konflikti mes shteteve arabe dhe shtetit të posaformuar izraelit, shpërthyen luftërat dhe çështja hyri edhe në Kombet e Bashkuara, gjë që krijoi rast të volitshëm që nocioni Lindja e Mesme të përdoret sa më shpesh dhe të marrë përmasa më të gjera.⁵

Në përdorimin e nocionit Lindja e Mesme fshiheshin qëllime të errëta ideologjike, politike dhe ekonomike:⁶

Qëllimi ideologjik synon që përmes përdorimit të këtij nocioni të anulohen dy nocionet e mirënjohura, njëri në kuptim më të gjerë Bota Islame dhe tjetri në kuptim më të ngushtë Bota Arabe. Qëllimi politik synon legjitimitetin e Izraelit si shtet i ri dhe i huaj si për Botën Arabe ashtu edhe për Botën Islame. Kështu që për të marrë legjitimitet ky shtet duhej gjetur një nocion i cili do ta përfshijë edhe atë, e s'ka nocion tjetër më të përshtatshëm se sa nocioni Lindja e Mesme. Sa i përket qëllimit ekonomik synon shfrytëzimin

⁵ Një vështrim i shkurtë nga ligjërata e Dr. Ahmed Zajd, pranë Institutit për Hulumtime e Studime Arabe, Katedra për Hulumtime dhe Studime Politike. Kajro, 31 mars 1997.

⁶ Përmbledhje e shkurtë e këtyre qëllimeve nga analist, studjues dhe hulumtues të ndryshëm si: Dr. Hasan Ebu Talib, *Et-teavun el-Eklijmij fi Esh-Sharki-l-Evsat, Hududuhu ve Afakuhu*, Es-Sijasetu ed-Devlije, nr. 123, janar 1996. f. 71.

Abdu-l-Menam Es-Sejid Ali, *Et-Tekamul el-Iktisadij el-Arabij ve En-Nizamu el-Iktisadij esh-Shark Evsatij*, et-Tenakud ve et-Tedahul ve el-Beda'il", Al-Mustakbelu-l-Arabij, nr. 214, shtator 1996, f. 23-24.

Xhemil Matar dhe Dr. Ali ed-Din Hilal, "En-Nizam-l-Eklijmi el-Arabij, Dirasa fi-l-Alakat es-Sijasiye el-Arabije", Merkez ed-Dirasat el-Arabije, Bejrut (bot. i tretë), 1982. f. 25-27.

Ala Abdul-Vehab, vep. Cit. f. 86-87.

Duke ia shtuar edhe ligjëratën e Dr. Ahmed Zajd, bur. cit. dhe ligëratën e Dr. Nevin Abul-Menam Mus'ad, pranë Institutit për Hulumtime dhe Studime Arabe, Katedra për Hulumtime dhe Studime Politike, Kajro, 29 tetor 1996.

e pasurive dhe tregjeve të këtij rajoni dhe kështu filloi hartimi i projekteve për Tregun e Përbashkët të Lindjes së Mesme.⁷

3. Mesdheu ose Mediterani

Nocioni mesdheu erdhi si shprehje e politikës së Bashkimit Evropian në forma të ndryshme si Unioni Doganor, Regjione për Tregti të Lirë, Dialogu Arabo-Evropian etj. Më vonë pasi që përfundoi Lufta e Ftohtë, mori forma të reja, si trajta 5+5 që përfshiu pesë shtete evropiane në veri të Detit Mesdhe (Spanja, Portugalia, Franca, Italia dhe Malta) dhe pesë shtete në jug të tij (Tunizia, Algjeria, Maroko, Moritania dhe Libia). Mandej erdhi Klubi i Detit Mesdhe si iniciativë egjiptene, që përfshiu 11 shtete në jug dhe veri të Mesdheut. Më vonë erdhi Konferenca e Barcelonës, që u mbajt më 27-28 nëntor të vitit 1995 dhe përfshiu 27 shtete, 15 shtete antare të Bashkimit Evropian dhe 12 shtete tjera të Mesdheut (Egjipti, Siria, Libani, Izraeli, Palestina, Jordania, Malta, Turqia, Qiproja, Algjeria, Tunizia dhe Maroko).⁸

Konferenca e Barcelonës e bëri Mesdheun më të përgjithshëm dhe përveç karakterit ekonomik i dha edhe karakter politik. Në

⁷ Idetë e para për Tregun e Përbashkët të Lindjes së Mesme i gjejmë pas Luftës Parë Botërore, më e dalluara ishte ideja e Gabotinskit (lider cionist) në vitin 1922. Kurse gjatë Luftës Dytë Botërore ide të tilla filluan të marrin përkrahjen edhe të diplomatëve britanëz e amerikan, si p.sh. ideja e Ernest Birgmanit (hulumtues cionist) në vitin 1943. Pas marrveshjes paqësore në mes Egjiptit e Izraelit në mars të vitit 1979 filluan propozimet serioze për një treg të tillë. Kah gjysma e viteve tetëdhjeta dolën në skenë ide të reja, një ndër to ishte edhe projekti i përbashkët i ish kryeministrit izraelit Shimon Peres dhe ish kryeministrit egjiptien Mustafa Halil, që më vonë ky projekt u quajt projekti marshall për Lindjen e Mesme. Bisedimet paqësore arabo-izraelite duke filluar prej Konferencës së Madridit në tetor të vitit 1991, hapën rrugën e zhvillimit praktik të kësaj ideje dhe dolën në skenë konferencat ekonomike ndërkombtare duke filluar me Konferencën Ekonomike të Parë të shteteve të Lindjes Mesme dhe Afrikës Veriore që u mbajt në vitin 1994 në Kazablankë.

⁸ Dr. A b d u l M e n a m S a i j d, *Esh-Shark Eusatije Vel-Mutevasatije et-Tag'jir fi en-Nidham el-Eklijmij*, studim i paraqitur në simpoziumin e shtatë egjiptiano-francez "partneriteti evropjano-mesdhetar", 6-7 janar 1997, f. 1-15.

këtë konferecë u morën tri akte që ndërlidhen me themelimin e Partneritetit Evropiano-Mesdhetar:

1. Themelimi i një zone të lirë tregtare mes palëve nënshkruese deri në vitin 2010, kështu që dalëngadalë të menjanohen pengesat tregtare për ndërrimin e prodhimeve industriale dhe në mënyrë graduale të bëhet lirimi i tregtisë së prodhimeve bujqësore.

2. Realizimi i bashkëpunimit ekonomik, këmbimet e ndërsjella ekonomike përmes një klime të përshtatshme, mbrojtja e ambientit dhe Ekologjia.

3. Ndihma financiare evropiane për shtetet e jugut të Mesdheut duke caktuar një shumë prej disa miliardë euro (më parë eku) si ndihmë që do të shpenzohen mbrenda disa viteve.⁹

4. Pikat që i bashkojnë dhe i ndajnë këto projekte

Më parë të theksojmë se Lindja e Mesme është projekt më i ri në krahasim me Mesdheun, ide të cilën Franca e ka shprehur shumë herët përmes politikave dhe veprimeve të saja të ndryshme.

Tani në pika të shkurtëra të shohim se ku bashkohen dhe ku dallohen këto dy projekte:¹⁰

1. Si Lindja e Mesme ashtu edhe Mesdheu nuk kanë kufij të qartë gjeografik. Lindja e Mesme, herë zgjerohet e herë ngushtohet, e gjithë kjo varet nga politika e Shteteve të Bashkuara dhe marrëdhënieve të tyre me shtetet e këtij rajoni, p.sh., kohëve të fundit nga këto shtete janë përjashtuar Irani dhe Iraku. Mesdheu në fillim kishte kufij më të qartë ngase përkufizohej vetëm në ato shtete, që shtrihen dhe kanë dalje në Detin Mesdhe, mirëpo më vonë kur filluan të përfshihen shtete, që nuk kanë dalje në të, e humbi qartësinë e tij gjeografike.

⁹ Po aty, f. 16-49.

¹⁰ Dr. H a s a m E b u T a l i b, *Esh-Shark Evsatije Fi-l-Fikri-l-Misrij*, sdudim i paraqitur në simpoziumin e dhjetë vjetor për hulumtime politike "Egjipti dhe projektet e sistemit të ri territorial në rajon", Kajro, 7-9 dhjetor 1996. Abdul-Menam es-Sejjid Ali, vep. cit. f. 23-24. Zakir Hamza, *Et-Tetavuru-l-fialij li fikre Esh-Shark Evsatije*, Bahtth et-Teharuxh Linejl Shehade ed-Dirasat el-Ulja, Liga Arabe, Instituti për Hulumtime dhe Studime Arabe, Katedra për Hulumtime dhe Studime Politike, Kajro, gusht 1997. f. 20-23.

2. Të dy këto projekte shkojnë nga ajo që t'i jepet legjitimitet Izraelit në mënyrë që edhe ai të përfshihet në shtetet e këtij rajoni, përmes një rrethi, që nuk do ta përjashtojë atë dhe pasi që të merrë legjitimitetin të hyjë në bashkëpunim ekonomik me këto shtete.

3. Që të dy këto projekte vijnë në llogari të sistemit arab të përfshirë në Ligën Arabe dhe atij islam të përfshirë në Organizatën e Konferencës Islame.¹¹ Projekti amerikan synon që Izraelit t'i jep vend qendror dhe të veçantë në mesin e shteteve të këtij rajoni. Kurse, projekti evropian shkon nga ajo, që për të gjitha shtetet e këtij rajoni të vlejë të njëjtat rregulla dhe të njëjtat kushte. Kjo, e bën këtë projekt, që sipas prizmes arabe të jetë më pak i dëmshëm se sa projekti amerikan.

4. Lindja e Mesme fillimin e kishte me karakter politik, porse më vonë filloi të marrë edhe karakter ekonomik, kjo me qëllim që të depërtohet në tregun arab dhe përmes tij edhe në atë islam. Në realitet, sa i përket hyrjes së Izraelit në bashkëpunim me shtetet e këtij rajoni gjejmë dy drejtime: Të parin e përbën krahu modernist, i cili dëshiron këtë bashkëpunim, sepse tregu arab dhe ai islam janë tregje të mëdha dhe prodhimet izraelite nuk kanë konkurrencë as në çmim e as në kualitet, për dallim nga tregu evropian, i cili është i vështirë për prodhimet izraelite si rrjedhojë e transportit dhe kualitetit ngase konkurrenca është shumë e fuqishme. Drejtimin e dytë e përbën krahu ekstrem izraelit, i cili nuk e dëshiron këtë bashkëpunim sepse në një anë, sipas këtij krahu, humb ajo, që ata e konsiderojnë veten si popull i zgjedhur, e në anën tjetër humbin të gjitha ndihmat dhe beneficionet, që u vijnë nga ajo siç thonë ata, se Izraeli është shtet i rrezikuar nga të gjitha anët. Kurse Mesdheu kishte

¹¹ Hapat konkretë për themelimin e Ligës Arabe filluan në Aleksandri prej 25 shtator deri më 7 mars të vitit 1944. Prej 17 shkurt e deri më 19 mars të vitit 1945 u bë përgatitja dhe konsultimi rreth projekt dokumentit dhe po në këtë vit, më 22 mars e nënshkruan përfaqësuesit e gjashtë shteteve arabe: Sirisë, Libanit, Jordanisë Lindore, Irakut, Arabisë Saudite dhe Egjiptit. Kurse Organizata e Konferencës Islame doli në skenë pas Samitit Islam që e mbajtën 27 shtete islame më 22 shtator të vitit 1969 në Rabat, për të marrë një qëndrim rreth djegies që e kaploi Mesxhidi Aksanë më 21 gusht të vitit 1969.

kahje të kundërt në krahasim me Lindjen e Mesme, sepse filloi me karakter ekonomik, mirëpo pas Konferencës së Barcelonës mori edhe karakter politik. Kjo ndodhi ngase shtetet evropiane vendosën që të lëshojnë ndihma e investime nëpër shtetet e jugut të Mesdheut me qëllim që të pengojnë migrimin, i cili vjen si rrjedhojë e shkaqeve ekonomike dhe politike. Shteteve evropiane migrimi u sjell probleme të mëdha në punësimin ilegal, gjë që ngrit papunësinë në Evropë.

5. Këto dy projekte mund të merren edhe si konkurrencë mes Shteteve të Bashkuara dhe Bashkimit Evropian për tregje të reja dhe shfrytëzimin e pasurive të këtij regjioni. Edhe pse, disa mendojnë se kjo konkurrencë, mund të kalojë në konflikt, prapëseprapë nuk besohet, që kjo konkurrencë të tensionohet, sepse orientimi i këtyre dy blloqeve është ashtu që secili don t'i shfrytëzojë lëshimet dhe mangësitë e njëri tjetrit. Kjo u potencua edhe në Konferencën e Barcelonës, ku midis tjerash thuhet se: "Iniciativa evropiane nuk synon që të zë vendin e iniciativave tjera të cilat tashmë kanë filluar për paqen, stabilitetin dhe zhvillimin e rajonit, porse do ta çojë përpara këtë."¹²

6. Dhe në fund për nga kapaciteti, Lindja e Mesme është më e gjerë dhe përfshinë një numër të madh shtetesh, më tepër së 80 shtete, kurse Mesdheu është më i kufizuar dhe deri më tani përfshinë më pak se 30 shtete. Por siç duket interesimi i Bashkimit Evropian është më serioz, për shkak të afërsisë gjeografike, gjë që përmes Zonës së Lirë Tregtare midis Bashkimit Evropian dhe Mesdheut, si dhe përmes institucionit Partneriteti me Evropën, e bënë që të jetë më i preferuar për lidhje sa më të afërta dhe sa më të ngushta.

Për t'u njohtuar më për së afërimi me këtë që po ndodh rreth këtij rajoni, e shohim të arsyeshme që t'ia hedhim një shikim ndryshimeve të mëdha dhe rrënjësore që ndodhën në arenën botërore dhe në Rëndin e Ri Botëror.

¹² Dr. A b d u l - M e n a m S a i j d, *Esh-Shark Evsatije Vel-Mutevasitije et-Teg'jir Fi en-Nidham el-iklijmij*" vep. cit. f. 18.

NDRYSHIMET E MËDHA QË NDODHËN NË ARENËN NDËRKOMBËTARE APO BOTËRORE

Që nga Samiti i Malltës në mes Shteteve të Bashkuara dhe Bashkimit Sovjetik në vitin 1989 ndodhën ndryshime të mëdha në arenën botërore, si përfundimi i Luftës së Ftohtë, rënia e Bllokut Lindor Socialist, shpërbërja e ish Bashkimit Sovjetik etj. E gjithë kjo s'ishte gjë tjetër veçse një kthesë e plotë për situatën ndërkombetare.

Më parë të theksojmë se për të kuptuar atë që ndodh në arenën ndërkombetare ose botërore,¹³ vlen të ndalemi para së gjithash tek ajo, që quhet e re dhe te treguesit e saj në mënyrë që ta dallojmë nga e kaluara apo e vjetra. Me një fjalë nuk do të ndalemi te përbërja apo struktura, porse te natyra e rendit, pra të shohim përdorimin e teknologjisë, formimin e pushtetit e të forcës dhe agjendën ose detyrat dhe funksionet që një sistem apo rend don t'i realizojë. Duke u nisur nga kjo, të shohim se ç'është ajo e re në këto tri dimensionet, sa i përket Rendit të Ri Botror, të cilin duam ta njohim e ta kuptojmë.¹⁴

Ndryshimi i parë është revolucioni i tretë shkencorë, i cili erdhi si rrjedhojë e zhvillimeve të mëdha në shkencë dhe ndryshon nga dy të parët. Revolucioni i parë filloi në Angli, mandej atë e ndoqën shtetet evropiane dhe Shtetet e Bashkuara. Ky revolucion mbështetej në zbulimet shkencore të shekujve 18-19 dhe përqëndrohej në industrinë e rëndë. Revolucioni i dytë erdhi pas Luftës së Dytë Botërore dhe përqëndrohej në zbulimet e fshetësive të bërthamës dhe të armëve bërthamore. Ky revolucion mbështetej në industrinë kimike dhe qendra të tij ishin Shtetet e Bashkuara mandej edhe Bashkimi Sovjetik në atë kohë. Kurse revolucioni i tretë, të

¹³ Të theksojmë se ndoshta në shikim të parë na duket se nuk ka dallim mes asaj kur themi arenë ndërkombetare dhe arenë botërore, porse në realitet ka dallim sepse në arenën ndërkombetare aktor i vetëm dhe kryesor është shteti nacional, ndërsa në arenën botërore përkaj shtetit nacional gjejmë edhe aktorë tjerë që nuk janë shtete si: organizata të ndryshme qeveritare dhe jo qeveritare, dukuri multinacionale dhe tejnacionale etj.

¹⁴ Dr. A b d u l-M e n a m S a i j d, vep. cit. f. 4-8.

cilin e përjetojmë, themelet i ka në Shtetet e Bashkuara dhe Japoni, mbështetet në zhvillimin e madh në lëminjtë e hapësirës, informatikës, elektronikës dhe gjenetikës. Ky revolucion dallohet me atë se për hulumtime shkencore të vazhdueshme kërkojnë investime të mëdha dhe të shtrenjta. Pra, kjo kërkonte burime të reja dhe të vazhdueshme dhe kështu ndryshoi mënyrën e jetesës, prodhimit, metodat e tregut dhe formimin e pushtetit e të forcës në botë.

Ndryshimi i dytë ndërlidhet me revolucionin e tretë teknologjik në formimin e fuqisë dhe pushtetit në botë, këtu nuk kemi të bëjmë me të renë e kalimit të sistemit dypolar në atë njëpolar apo shumëpolar, porse ndryshimi ndodh në natyrën e vetë sistemit, ngase tradicionalisht sistemi njihej sipas ndarjes së pushtetit mes shteteve nacionale, pra thelbi i tij ishte hegjemonizmi, që arrihej përmes forcës ushtarake. Në këtë kohë, rendi mund të njihet përmes dominimit të një rrjeti të gjerë e të ndërlikuar interaksionesh ekonomike, shoqërore dhe politike në çështjet botërore. Këtë rrjet e përfaqëson sistemi perëndimor kapitalist liberal, i cili dallohet me atë se vazhdimisht kërkon zgjerimin e tregjeve dhe bashkëpunim të thuktë përmes privatizimit e deregulacionit, gjë që këto tregje marrin forma të ndryshme si globale, regjionale dhe tejoqeanike.

Ndryshimi i tretë erdhi si rrjedhojë e teknologjisë dominuese dhe formimit të pushtetit e të forcës në botë gjë që kjo ndryshoi agjendën botërore. Përderisa pas Luftës së Dytë Botërore botën e preokuponte Lufta e Ftohtë, konfliktet rajonale, garimi në armatim dhe kohëve të fundit çarmatimi, në Rëndin e Ri Botëror, botën e preokupojnë çështje përgjithsisht ekonomike e shoqërore si p.sh. papunësia, inflacioni, çmimet, pengesat apo ndalesat tregtare dhe investuese, problemet e komunikimit botëror, kontakti i kulturave etj.

Mirëpo, të gjitha shtetet e botës nuk e patën këtë fat, që t'i përjetojnë këto ndryshime, pjesa më e madhe e tyre janë shumë larg revolucionit të tretë industrial dhe ende i përjetojnë dhembjet e formimit të shtetit nacional në interaksionet e brendshme e të jashtme, këto shtete ende janë shumë larg integritimit.

Raporti musliman-islam

Islam është fe qiellore me të cilën erdhi i dërguari Muham-med (a.s.) dhe do të thotë nënshtrim dhe pranim i asaj që transmetoi ky i dërguar.

Musliman është ai i cili ndjek këtë fe, pjesëtar apo ithtar i kë-saj feje dhe do të thotë i nënshtruar ose pranues i asaj që iu shpall të dërguarit a.s.

Nga kjo kuptojmë se Islami është besim, rrugë, ligj dhe mor-al, kurse muslimanët janë ata të cilët këtë e praktikojnë dhe e jetës-ojnë në jetën e tyre të përditëshme.¹⁵ Jetësimi dhe praktikimi varen nga rrethanat, realiteti, natyra e njeriut si dhe nga përgatitja e tij morale e materiale.

Dhe tani nëse ia hedhim një vështrim gjendjes momentale të muslimanëve dhe po të shikojmë raportin ose lidhjen e tyre me Islamin, vijmë në një përfundim sa të çuditshëm aq të hidhur, porse mjerisht real. Ky përfundim është se midis muslimanëve dhe Isla-mit është formuar një zbrazëti aq madhe sa që ka shkaktuar një huti te muslimanët dhe e kanë humbur lidhjen me fenë e tyre! Në këtë nuk duhet të habitemi, sepse po të kthehemi dhe secili ta pyesë veten se çfarë ka bërë, ç'bën dhe ç'planifikon apo së paku ç'mend-on të bëjë për Islamin, do ta kemi të qartë se kush dhe ku jemi, me disa përjashtime të vogla, që ndoshta nuk kanë peshë të rëndësish-me. Nëse dalim tek organizmat dhe institucionet, të cilat mbajnë epitetete islame, do të gjejmë mjerim e asgjë tjetër, nëpër to nuk punohet për Islam porse ndodh ajo që më së paku pritet, Islami vehet në shërbim dhe përdoret për qëllime të liga e të shëmtuara.

Abdu-l-Halim Mahmud në librin e tij "Evropa dhe Islami" kur flet për shkaqet që pengojnë perëndimorët që ta pranojnë Islam-in, përmend një thënie të Xhemalud-din Afganit që thotë: "Nëse

¹⁵ Dr. H u s e j n M u ' n i s, *Alemul-Islami*, Ezahra Li el-ialam el-Arabij, Kajro, 1989, f. 78.

duam që të bëjmë thirrje atëherë më parë të fillojmë t'ua argumendojmë perëndimorëve se, në të vërtetë, ne nuk jemi muslimanë”.¹⁶

Gjë e mjerueshme, në vend se muslimani të jetë shembull për të tjerët, është bërë ibret, kur përmendet muslimani, të tjerët marrin trishtim, në vend që të ofrohen ata largohen. Kjo është rrjedhojë e sjelljes së muslimanit i cili është shndërruar dhe është bërë armiku më i rrezikshëm i Islamit. Në lidhje me këtë një historian bashkëkohor egjiptian thotë: “Në realitet Islami është një fe, që nuk ka armiq dhe s'mund kurrë të ketë armiq. Por, armiq të vërtetë të Islamit janë vetë muslimanët të cilët nuk ia japin hakun Islamit. Tashmë e kam lexuar shumicën e asaj që është shkruar nëpër gjuhët e botës për sulmet që i bëhen Islamit, në asnjërin prej tyre nuk kam gjetur sulm serioz ndaj besimit islam dhe sheriatit, por në të shumtën e rasteve sulmi iu drejtohet muslimanëve.”¹⁷

Në realitet, nëpër mediat evropiane kohëve të fundit është përhapur një sëmundje që e quajnë islamofobi dhe me të iu kundërvihen si muslimanëve ashtu edhe Islamit. Duke marrë parasysh këtë problem dhe duke e shikuar prej nga buron dhe rrethanat ku gjendet, do të kishim bërë një përmirësim të vogël në thënien e këtij historiani egjiptian dhe do të themi se Islami ka urrejtës dhe armiq të brendshëm e të jashtëm por, një gjë duhet ta kemi të qartë, se më të rrezikshëm janë armiq të brendshëm, pra muslimanët të cilët kohëve të fundit janë shumë larg Islamit me sjelljet dhe veprimet e tyre.

Raporti musliman-Islam është shumë i dobët dhe kjo ka ndikuar në mënyrë të drejtpërdrejtë në gjendjen e muslimanëve gjë që na jep të kuptojmë se për tejkalimin e kësaj situate, muslimanëve s'u mbetet tjetër veçse ta përfërcojnë lidhjen e tyre me Islamin.

Kjo ka rëndësi të veçantë kur i kthehemi dhe e lexojmë historinë, sepse gjatë historisë sa herë që raporti musliman-Islam ka qenë i fortë, gjejmë një përparim të dukshëm të muslimanëve. Dhe

¹⁶ A b d u l – H a l l i m M a h m u d, *Euruba vel-Islam*, Darul-Mearif (bot. i dytë), Kajro (pa datë), f. 45.

¹⁷ Dr. H u s e j m M u ' n i s, *Alemul-Islami*, vep.e cit. f. 18.

e kundërta, sa herë që ky raport dobësohej kemi rënien dhe stagnimin e tyre dhe kështu muslimanët i kaplon mjerimi. Atëherë kur muslimanët e humbën lidhjen e tyre me fenë e vet, Islamin, ata dështuan në çdo lëmi të jetës, si në atë ushtarake, diplomatike, politike, ekonomike dhe kulturore. Ibni Halduni jep shenjë në një dukuri shumë të rëndësishme kur thotë se popujt e mposhtur gjithnjë i kanë ndjekur popujt ngadhnjmtarë.¹⁸

Ardhmëria e botës islame

Si përfundim mund të themi se Bota Islame me pozitën e saj gjeo-strategjike dhe me gjendjen e saj ekonomike do të luaj një rol të rëndësishëm në ardhmërinë e Rendit të Ri Botëror pa marrë parasysh se ky rend çfarë forme apo natyre do të ketë. Ky rol i Botës Islame do të zë vendin e duhur brenda disa dekadave të ardhëshme, jo pse këtë e pëlqen apo nuk e pëlqen dikush, por kjo botë përsëri ka pozitën e dalluar dhe gjendjes ekonomike ka edhe potencial kulturor, qytetërues etj.

Bota Islame i ka të gjitha mundësitë për të marrë këtë rol në arenën botërore porse i mungon zhvillimi i disa sistemeve të brendshme. Në radhë të parë ato që kanë të bëjnë me jetën politike dhe koordinimi i politikës së jashtme në mënyrë që këto gjatë kohës të akomoditohen. Kështu që kjo botë në marrëdhëniet ndërkombëtare të kalojë prej stagnimit, në të cilin ndodhet momentalisht, në një ecuri më aktive që të hyjë në interaksionet ekonomike e teknologjike.

Mirëpo, që ky rol të mos jetë spontan është e udhës, që muslimanët të japin kontribut më serioz dhe në vend të hapave dhe veprimeve parciale të ndërmarrin hapa konkret për koordinimin e strategjive të tyre dhe kështu të vetëdijsohen për rrethanat, për problemet me të cilat ata ballafaqohen në çdo hap të jetës së tyre.

¹⁸ Abdurrahman bin Muhammed bin Haldun, *Mukadimetu ibni Haldun*, Darul-Xhijl, Bejrut (pa datë), f. 161-163.

The Islam world and challenges of the Muslim population

s u m m a r y

Here, we have considered some political dimensions of the Islam world, and the approaches of the world diplomacy in dividing the Muslim states into smaller units. We have made clear the terms *Middle East*, *Mediterranean*, and the relation *Muslim-Islam*.

In particular, we have addressed the changes after the Malta Summit in 1989 between USA and USSR, where we talk about the future of the Islam world.